

УДК 658.153

Бержанір І. А., к.е.н., старший викладач кафедри фінансів і кредиту Уманського національного університету садівництва

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено економічну сутність понять „ліквідність” та „платоспроможність”. Проаналізовано показники ліквідності аграрних підприємств та досліджено чинники, що зумовили їх зміни. Запропоновано основні напрями підвищення платоспроможності підприємства. Удосконалено інструменти регулювання ліквідності підприємства. Методологічною основою дослідження є фундаментальні основи економічної теорії, законодавчі та нормативні акти України з питань оцінки фінансової діяльності підприємств, теоретичні та науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців із проблем теорії та практики управління ліквідністю підприємств. Практична значущість роботи полягає в обґрунтуванні методичних підходів до аналізу ліквідності підприємств, що включають систему ключових індикаторів і дозволяють своєчасно виявити необхідність зміни пріоритетів в управлінні платоспроможністю підприємств.

Ключові слова: платоспроможність, ліквідність, фінансовий стан, активи, коефіцієнт покриття, коефіцієнт абсолютної ліквідності, довгострокові пасиви.

Табл. 3, рис. 1, літ. 11.

Бержанир И.

АНАЛИЗ ЛИКВИДНОСТИ КАК ВАЖНЫЙ ЭТАП ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.

В статье исследована экономическую сущность понятий „ликвидность” и „платежеспособность”. Проанализированы показатели ликвидности аграрных предприятий и исследованы факторы, обусловившие их изменения. Предложены основные направления повышения платежеспособности предприятия. Усовершенствованы инструменты регулирования ликвидности предприятия. Методологической основой исследования являются фундаментальные основы экономической теории, законодательные и нормативные акты Украины по вопросам оценки финансовой деятельности предприятий, теоретические и научно-практические исследования отечественных и зарубежных ученых по проблемам теории и практики управления ликвидностью предприятий. Практическая значимость работы заключается в обосновании методических подходов к анализу ликвидности предприятий, включающих систему ключевых индикаторов и позволяют своевременно выявить необходимость изменения приоритетов в управлении платежеспособностью предприятий.

Ключевые слова: платежеспособность, ликвидность, финансовое состояние, активы, коэффициент покрытия, коэффициент абсолютной ликвидности, долгосрочные пассивы.

Berzhanir I.

ANALYSIS OF LIQUIDITY AS AN IMPORTANT STAGE OF ASSESSING THE FINANCIAL CONDITION OF A COMPANY.

The article studies the economic substance of concepts “liquidity” and “solvency”. Liquidity indicators of agrarian enterprises are analyzed and factors that led to their changes are investigated. Main directions of improving enterprise solvency are proposed. Liquidity regulation instruments of a company are improved. The methodological basis of the study is the fundamentals of economic theory, legislative and regulatory acts of Ukraine for evaluating financial activities of enterprises, theoretical and practical studies of national and foreign scholars in problems of theory and practice of liquidity management in companies. The practical significance of the scientific work is to substantiate methodological approaches to the analysis of liquidity in enterprises, including a system of key indicators and allow detect timely the need to change priorities in solvency management of enterprises.

Keywords: solvency, liquidity, financial condition, assets, current ratio, absolute liquidity ratio, long-term liabilities.

Постановка проблеми. Платоспроможність та ліквідність підприємства є невід’ємними поняттями ринкової економіки. Кожен суб’єкт господарювання прагне підтримувати стійкий фінансовий стан, абсолютну ліквідність та платоспроможність. Головною проблемою ефективного функціонування підприємств України сьогодні є відсутність такої комплексної оцінки платоспроможності та ліквідності,

яка б дійсно давала можливість керівництву підприємства виявляти слабкі місця та приймати правильні управлінські рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад в розробку методологічних і методичних аспектів оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств внесли вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: М. Білик, І. Бланк, В. Забродський, В. Ковальов, М. Коробов, Л. Лахтіонова, Є. Мних, В. Негашев, М. Родіонова, Г. Савицька та інші вчені.

Невирішені складові загальної проблеми. Однак незважаючи на глибину проведених досліджень, недостатньо вивченими залишаються питання співвідношення ліквідності та платоспроможності з іншими характеристиками фінансового стану підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження економічної сутності понять „ліквідність” та „платоспроможність”, оцінка ліквідності підприємств та визначення напрямів її підвищення.

Результати дослідження. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності.

Аналіз економічної літератури та нормативних документів свідчить про наявність різних тлумачень сутності платоспроможності та ліквідності підприємства, протиріч в методичних підходах до розрахунку показників, що формують їх рівень, та загальній оцінці платоспроможності та ліквідності підприємства.

Переважно вчені визначають платоспроможність підприємства як здатність погашати свої короткострокові фінансові зобов'язання. Так, на думку Н. В. Колчиної, платоспроможність означає наявність у підприємства грошових ресурсів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення [1]. Підтримує цей підхід і одночасно розширює визначення платоспроможності М. М. Крейніна. Вона вважає, що платоспроможність – це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції [2].

О. Є. Гудзь вважає, що платоспроможність підприємства у широкому розумінні включає кредитоспроможність, податкоспроможність та ліквідність підприємства [3]. Ліквідність підприємства, тобто спроможність своєчасно перетворювати активи в гроші з метою виконання необхідних платежів, становить одну із необхідних умов забезпечення платоспроможності. При цьому окремі дослідники стверджують, що платоспроможність ширше поняття, ніж ліквідність [4, 5].

Однак окремі економісти вважають, і ми підтримуємо таку позицію, що не слід ототожнювати платоспроможність та ліквідність [6]. Так, Л. А. Лахтіонова стверджує, що ліквідність суб'єкта господарювання – це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів [6].

Таким чином, запропоноване визначення ліквідності суб'єкта господарювання як здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів найбільш повно відображає природу цього поняття та враховує ринкові умови господарювання. Поняття платоспроможності та ліквідності суб'єкта господарювання дуже близькі, але друге є місткішим, оскільки від ступеня ліквідності залежить платоспроможність.

Мета аналізу ліквідності полягає не тільки в тому, щоб оцінити ліквідність підприємства, його активів і джерел їх формування, а й у тому, щоб на цій основі розробити заходи, спрямовані на поліпшення цих фінансово-економічних показників. Аналіз ліквідності балансу підприємства якраз дозволяє виявити найважливіші аспекти і слабкі позиції в діяльності суб'єкта господарювання та показує, за якими напрямами потрібно проводити таку роботу, аби домогтись поліпшення фінансового стану підприємства.

У табл. 1 наведено фактори, які впливають на збільшення або зменшення ліквідності підприємства.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на зміну ліквідності підприємства

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
• одержання довгострокового кредиту	• погашення довгострокових позик
• інвестування капіталу	• грошові виплати
• прибутки	• збитки
• амортизаційні відрахування	• податки на дохід від оцінки активів
• скорочення дебіторської заборгованості	• інвестиції в основні засоби
• повернення наданих позик	• погашення короткострокових кредитів
• продаж необоротних активів	• використання резервних фондів

Основними функціями аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств є:

- визначення відповідності цільовим параметрам і потенційним можливостям, виявлення тенденцій, локальних і закономірних змін та їх інтенсивності, впливу факторів на ці зміни;
- визначення різного роду відхилень від норм, диспропорцій, структурних деформацій, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій, їх інтенсивності та динаміки, а також факторів, що на них впливають;
- виявлення потенційних можливостей зміни та розвитку ліквідності та платоспроможності підприємств, притаманних їм явищ і процесів, попередження та нейтралізація відхилень від норм, диспропорцій, структурних деформацій, несприятливих і ризикових ситуацій, виявлення кола регульованих факторів, шляхів і засобів їх реалізації;
- контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень, ефективністю використання ресурсів та дотриманням соціальних норм і стандартів [7].

Основне завдання аналізу ліквідності балансу – перевірити синхронність надходження і витрачання фінансових ресурсів, виявити здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями власним майном у визначені періоди часу. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань.

На сьогодні ще не визначено єдиних підходів до оцінки ліквідності активів за здатністю й термінами їх перетворення в засоби платежу. Більшість учених виділяє високо-, помірно- та малоліквідні активи [8, 9]. Іншу характеристику активів за ступенем ліквідності дає І. А. Бланк, окреслюючи абсолютно-, високо-, середньо-, малоліквідні та неліквідні активи [10].

Щодо пасивів балансу, то вони, як відомо, групуються за ступенем терміновості їх оплати на:

- термінові – короткострокові і довгострокові кредити та позики, не погашені в строк, а також розрахунки з оплати праці, з бюджетом та позабюджетних платежах, страхуванню, за виданими векселями (залежно від терміну погашення), заборгованість за товари, роботи і послуги, не оплачені в строк;
- короткострокові – короткострокові кредити банків, розрахунки з кредиторами за товари, роботи і послуги, строк оплати яких ще не настав, а також частина заборгованості за довгостроковими позиками, що повинна бути погашена в поточному періоді;
- довгострокові – довгострокові кредити банків;
- постійні – джерела власних і притриманих до них коштів [11].

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються вимоги, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Умови ліквідності балансу підприємства

Критерій	Статті балансу	Критерій	Статті балансу	Умови абсолютної ліквідності балансу
Високоліквідні активи (A1)	220, 230, 240	Термінові пасиви (П1)	520–610	$A1 \geq П1$
Середньоліквідні активи (A2)	130–210, 250	Короткострокові пасиви (П2)	400, 410, 500, 510	$A2 \geq П2$
Низьколіквідні активи (A3)	100–120	Довгострокові пасиви (П3)	480	$A3 \geq П3$
Неліквідні активи (A4)	080	Постійні пасиви (П4)	380, 420	$A4 \leq П4$

Аналізуючи структуру балансу в динаміці (табл. 3), можна відмітити позитивні тенденції в її зміні. Так, у 2013 році темп зростання поточних активів у структурі балансу перевищував темп зростання поточних зобов'язань. Це пояснюється тим, що між фінансовою і виробничо-збутовою сторонами діяльності підприємства існує тісний зв'язок і взаємозалежність. Збитковість сільськогосподарського виробництва призводить до зменшення власних джерел фінансування оборотних засобів і заміщення їх залученими, які становлять більшу частину зобов'язань підприємств.

Як свідчить аналіз даних табл. 3, в усі роки досліджуваного періоду не дотримувались жодна із умов, тобто баланс сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області у 2009–2013 рр. не можна вважати ліквідним.

Групування статей активу і пасиву балансу сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Статті балансу	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	тис. грн	%	тис. грн.	%	тис. грн	%	тис. грн.	%	тис. грн	%
Активи										
Високоліквідні	7580	1,0	12912	2,6	10768	1,9	16649	2,8	13344	2,7
Середньоліквідні	395210	48,0	150733	30,0	84137	14,8	130166	21,2	230872	46,2
Низьколіквідні	271830	33,0	164322	32,7	273506	48,2	217719	36,0	82514	16,6
Всього поточних активів	674620	82,0	327967	65,3	368411	64,9	364534	60,0	326730	65,5
Неліквідні активи	148100	18,0	174669	34,7	199614	35,1	239600	40,0	172426	34,5
Баланс	822750	100,0	502636	100,0	568025	100,0	604134	100,0	499156	100,0
Пасиви										
Термінові	485158	59,0	105679	21,1	27194	4,8	11042	1,8	49172	9,9
Короткострокові	8874	1,0	14780	2,9	100621	17,7	143933	23,8	25087	5,0
Всього поточних зобов'язань	494032	60,0	120459	24,0	127815	22,5	154975	25,6	74259	14,9
Довгострокові	8018	1,0	6491	1,3	7548	1,3	4816	0,8	12714	2,5
Постійні	320700	39,0	375686	74,7	432662	76,2	444343	73,6	412183	82,6
Баланс	822750	100,0	502636	100,0	568025	100,0	604134	100,0	499156	100,0

Важливою складовою аналізу фінансового стану підприємств є дослідження показників ліквідності (рис. 1).

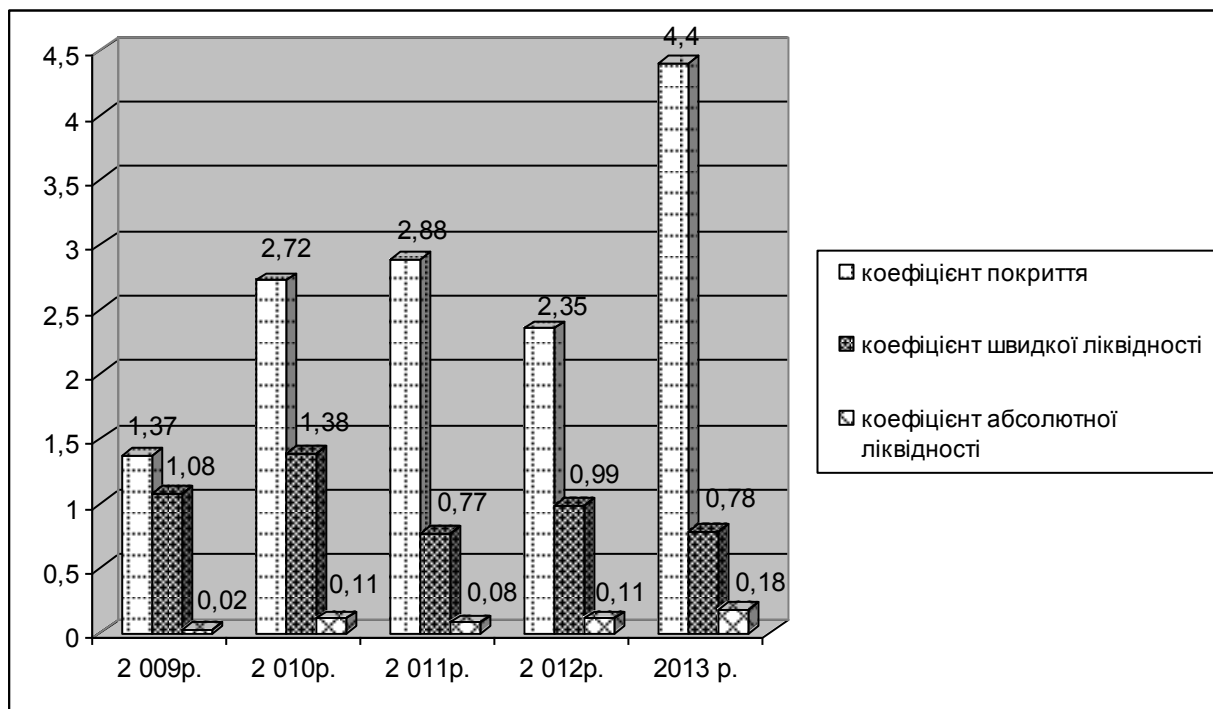

Рис. 1. Динаміка показників ліквідності сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області

Передусім, визначимо достатність оборотних засобів підприємства для погашення своїх боргів протягом року. З наведених даних рис. 1 видно, що коефіцієнт покриття у підприємств Уманського району Черкаської області у 2009–2013 рр. збільшився на 3,03 і у 2013 р. становив 4,4. Це характеризує високі платіжні можливості підприємства навіть за умови своєчасних розрахунків дебіторами та реалізації, за необхідності, матеріальних оборотних засобів.

Звернемо увагу на низький рівень здатності аналізованих підприємств ліквідувати поточну заборгованість грошима негайно (коефіцієнт абсолютної ліквідності). При нормативі 0,2–0,35 найменше його значення було у 2009 р. і становило 0,02. На нашу думку, основною причиною цього є високий рівень дебіторської заборгованості і, як наслідок, незначний обсяг оборотних коштів у підприємств.

Діагностика показників ліквідності свідчить, що зниження платоспроможності сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області у 2009–2013 рр. відбулось за рахунок зростання дебіторської заборгованості внаслідок відволікання оборотних коштів.

Особливості виробництва, короткі строки зберігання більшості видів продукції сільськогосподарських підприємств зумовили відповідну систему їх реалізації, коли продукція оплачується покупцями після її продажу. У зв'язку з цим основним завданням на підприємствах повинно бути покращення управління дебіторською заборгованістю, а саме: моніторинг дебіторської заборгованості, контроль за відвантаженням продукції, складання картотеки дебіторів, проведення інкасації дебіторської заборгованості в наступному періоді, використання сучасних форм рефінансування.

Висновки. Отже, багатоаспектність і специфіка функціонування аграрних підприємств зумовлюють необхідність здійснення якісного та своєчасного прогнозування їх фінансової стійкості та платоспроможності, яке ґрунтується на системі вимірників. Запропонований вимір здійснення фінансового прогнозування набуває виняткового значення при визначенні найвагоміших чинників та генеральних орієнтирів економічного стійкого поступу підприємств аграрної галузі, що особливо важливо в контексті пошуку самостійного неповторного шляху їх розвитку в межах глобалізаційних процесів.

Таким чином, основне призначення управління фінансами підприємства і стабілізації його фінансової стійкості полягає в тому, щоб:

– забезпечити раціональну збалансованість активів (засобів) і пасивів (джерел фінансування) підприємства. Інакше кажучи, забезпечити стійку і економічно виправдану відповідність джерел фінансування активам;

– збалансувати надходження і виплати платіжного обігу, тобто забезпечити достатність платіжних засобів для виконання всіх зобов'язань підприємства як за термінами, так і за обсягом.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Финансы организаций (предприятий) / Н. В. Колчина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 383 с.
2. Крейнина М. Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле / М. Н. Крейнина. – М.: ДИС, 1994. – 256 с.
3. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в аграрних підприємствах / О.Є. Гудзь // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 7 [10]. – С. 323–326.
4. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять „платоспроможність” і „ліквідність” / Є. Є. Іонін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6. – С. 31–36.
5. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників / Л. Вдовенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2012. – Вип. 10. – Частина 2. – С. 27–29.
6. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: [монографія] / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ. – 2001. – 388 с.
7. Бочаров В.В. Комплексный финансовый анализ / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2005. – 432 с.
8. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників / Л. Вдовенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2012. – Вип. 10. – Частина 2. – С. 27–29.
9. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р.О. Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
10. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. – в 2-х т. Т.1. – К.: Эльга, 1999. – 590 с.
11. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: навч. посібник для студ. екон. спец. вищих навч. закл. / Н.В. Тарасенко / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. – 2. вид., стер. – К.: Алерта, 2003. – 486 с.